

Překvapení mexického severu – *Digitostigma caput-medusae*

Již několikrát jsem v Živě referoval o zajímavých nálezech nových druhů a rodů kaktusů (např. Živa 1995, 4: 163–165). Vždy jsem si myslel, že to, co bylo objeveno v nekonečných horách Sierra Madre Oriental (*Geohintonia mexicana* a *Aztekium hintonii*) již nemůže být nikdy překonáno. Nález a následný popis představovaného druhu mne ale přesvědčil o opaku, i když se zprvu zdál být aprílovým žertem. Vždyť mi jeden španělský kolega poslal první, nepříliš zdařilé fotografie této rostliny právě na začátku dubna 2003! Odpověděl jsem mu, že bych si dokázal představit lépe zpracovanou fotomontáž sukulentního pryšce a květu kaktusu rodu *Astrophytum*. O vtip ale nešlo, dostal se tak ke mně příběh o objevu druhu. Autentickou zprávu o něm jsem pro čtenáře Živy sepsal společně s objevitelem druhu, který také poskytl unikátní fotografie z přírody.

Rovinaté oblasti s původní vegetací rozprostírající se na severu Mexika severovýchodně od vysokého masivu Sierra Madre Oriental jsou botanicky relativně dobře zmapovaným územím, ale jak dokazuje představovaný nález, existují i zde lokality, které zůstaly lidskému oku utajeny. V tomto konkrétním případě jde o lokalitu na některé z velmi rozlehlých pastvin skotu, který honácí v určitý čas zaženou do ohrad k pravidelné vakcinaci nebo na porážku. Během celého roku na tyto soukromé pozemky nikdo nezvaný nevkročí a botaniky takto přeměněná krajina nepřitahuje. To je asi důvod dosavadního utajení tak prapodičného kaktusu.

Byl objeven 28. srpna 2001 při průzkumu budoucí trasy plánovaného vedení vysokého napětí ve státě Nuevo León. Součástí připravovaného projektu byla totiž

také inventarizace vzácných druhů rostlin a živočichů. V terénu operovalo nezávisle na sobě několik biologů a při souhrnu průběžných výsledků se jeden zmínil o zvláštním žlutokvětém kaktusu, který náleží zřejmě do rodu *Wilcoxia*. Jeho kolega Manuel Nevárez de los Reyes však konstatoval, že žádná žlutě kvetoucí *Wilcoxia* zatím nebyla popsána. Vydali se tedy znovu na místo nálezu a ukázalo se, že jde o dosud úplně neznámý druh. S nálezem se vypravili na fakultu biologických věd Univerzity Nuevo León, kde se rostliny ujal druhý z autorů popisu Carlos Velazco Macías. Nejprve vznikla domněnka, že by mohlo jít o zástupce rodu *Ariocarpus*. Bílé šupiny (absorpční trichomy) na pokožce a stavba květu i semen ovšem ukázaly na nejbližší příbuznost rodu *Astrophytum*.

Autoři popisu se však vzhledem k morfologické výjimečnosti druhu rozhodli ustanovit zcela nový rod *Digitostigma*. Rodové jméno bylo vybráno proto, že rostlina může připomínat prsty ruky pokryté mnoha šupinami, druhový epiteton *caput-medusae* byl zvolen proto, že větší exempláře připomínají hlavu bájně Medúzy z řecké mytologie. Rod i druh byly popsány v časopise mexické kaktusářské společnosti *Las cactáceas mexicanas* (2002, 4: 76–86). Vzápětí však byl druh přeřazen do rodu *Astrophytum* pro značnou shodu ve stavbě květů a plodů. Tuto změnu provedl renomovaný anglický botanik David Hunt (Cactaceae Systematics Initiatives 2003). Pro původní nebo nově zařazení se nalezne podpora ještě zevrubnějším budoucím výzkumem, a proto zde s uvedenou licencí píšeme o rodu *Digitostigma*.

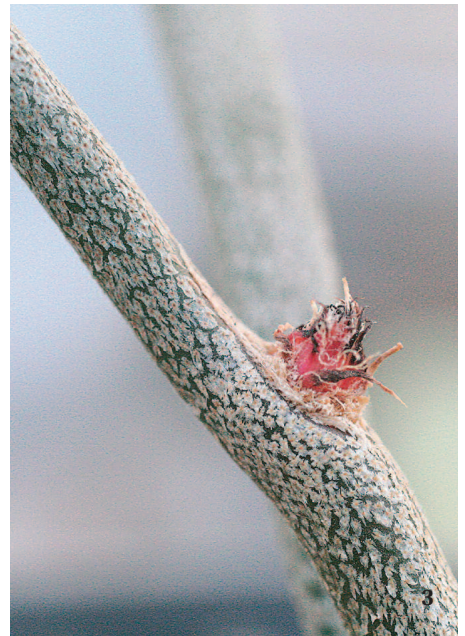
Kaktus *Digitostigma caput-medusae* roste v nížinných rovinatých oblastech, v křovité vegetační formaci zvané matorral tamaulipeco, v mírném stínu keřů a efemerních rostlin, přítomných hojně v době plné vegetace. Ačkoliv bylo původně objeveno pouze 129 exemplářů, lze předpokládat, že se ve větší či menší vzdálenosti objeví další populace rostlin.

Zvláštní vzhled kaktusu je sice patrný z fotografie, ale doplňujeme ještě údaje o jeho rozměrech a některých detailech. Rostlina je obvykle jednotlivá, jen zřídka odnožuje. Je vysoká do 19 cm. Hlavní kořen je vřetenovitý, masitý, přibližně stejně velký nebo o málo větší než nadzemní část rostliny, s jemnými nitkovitými postranními kořeny. Stonek je velmi krátký, válcovitý, bez žeber, s papírovitými štětínami na vrcholu, jenž v přírodě jen málokdy vyčnívá z půdy. Bradavky jsou chrupavčitě tuhé a neobvykle protažené do válcovitého tvaru, dlouhé až 190 mm a široké jen 2–5 mm. Pokožku mají pokrytou šupinovitě přetvořenými chlupy bělošedé barvy. Trny, dlouhé 1–3 mm, jsou na koncích bradavek v počtu 0–4. Vyrůstají z areol (dvorců), což jsou u kaktusů obvyklé polštářkovité útvary, z nichž vyrůstají buď trny, anebo květy. Květonosné areoly jsou u popisovaného druhu, na rozdíl od otrněných, poněkud oddáleny od konců bradavek. Květy se zakládají ve vrcholových částech rostliny na vyvíjejících se bradavkách. Jsou nálevkovité, široké až 53 mm a dlouhé 47 mm. Květní lůžko je dlouhé přibližně 19 mm a je pokryto kopinatými papírovitými šupinami a hustou bílou vatou. Plodem je podélně pukající bobule, 20 mm dlouhá a 8 mm široká, porostlá 1–2 mm dlouhými kopinatými papírovitými šupinami. Semena jsou přílbovitého tvaru, přibližně 3 mm dlouhá, 2,5–3 mm vysoká, s výrazným bazálním pupkem. Jsou lesklá, velmi jemně bradavčitá, černá.

V současné době se už v Evropě i v České republice pěstuje dostatečné množství jedinců pocházejících z legálně získaných semen. Ta byla vyprodukována z rostlin, které pěstuje M. Nevárez s povolením mexických úřadů na ochranu přírody v záchranném projektu *Digitostigma*.

Druh je obligátně cizosprašný, je potřeba sprašovat vždy dva geneticky různé jedince. V plodu bývá několik desítek semen. Jsou-li čerstvá, klíčí téměř stoprocentně. Semenačky lze naroubovat, a po-

tom kvetou již prvním rokem po výsevu. Rostliny se bez problémů vyvinou i z naroubované části bradavky. Díky tomu se dnes zájemcům tento druh, chráněný stejně jako všechny kaktusy mezinárodní konvencí CITES, nabízí za přijatelné ceny a zakázaný dovoz rostlin z přírody se stal naprosto zbytečným.

- 1 Kaktus *Digitostigma caput-medusae* z kultury v květu. Foto P. Pavlíček
- 2 Rostlina s vyvíjejícími se poupaty na své mexické lokalitě. Foto M. Nevárez
- 3 Detail zakládání květů
- 4 Detail rozdělení polštářkovitých dvorců (areol) na areoly nesoucí trny a květní areoly. Zajímavý je také detail šupin pokrývajících jednotlivé bradavky
- 5 Detail báze rostliny, ze které vyrůstají dlouhé válcovité bradavky. Snímky L. Kunteho, pokud není uvedeno jinak
- 6 Květy jsou opravdu nápadně podobné květům kaktusů rodu *Astrophytum*. Foto P. Pavlíček
- 7 Dospělý exemplář s mnoha poupaty v dokonalém skrytu keře rodu *Prosopis*. Foto M. Nevárez